

tym mniej nacechowane egoizmem, co rozumiałe, gdyż są mniej istotne dla biologicznego przetrwania.

Dziś nie brakuje krytyków tego podejścia, uważających, że jest ono zbyt uproszczone, intuicyjne, trudne do zweryfikowania w badaniach empirycznych. Nie uwzględnia faktu, że różni ludzie mogą mieć różną hierarchię potrzeb lub że mogą jednocześnie próbować realizować kilka potrzeb z różnych poziomów hierarchii. W dodatku taka hierarchia potrzeb może się zmieniać u każdego człowieka w zależności od wielu czynników: kontekstu sytuacyjnego, zdobytej wiedzy, stanu emocjonalnego czy przekonań. Potwierdzeniem tego byłoby znaczenie nadawane współcześnie bezpieczeństwu, które traktowane jest pierwszoplanowo, jako wręcz podstawowa potrzeba człowieka, warunkująca fizjologiczne przeżycie¹⁹. Należąc do grupy potrzeb podstawowych, bezpieczeństwo warunkuje osiąganie przez człowieka potrzeb wyższego rzędu. Znaczenie potrzeb bezpieczeństwa wzrasta w życiu społecznym, zwłaszcza gdy zagrożone są prawo, porządek i władza. „Poza tym potrzebę bezpieczeństwa uznaje się za aktywny i dominujący czynnik, który mobilizuje zasoby organizmu jedynie w naprawdę krytycznych sytuacjach, jak wojna, choroba, klęski żywiołowe, fale przestępczości, dezorganizacja społeczna, nerwica, uszkodzenie mózgu, upadek autorytetów czy chronicznie trudne sytuacje”²⁰. Wtedy następuje zwrot od wyższych w hierarchii potrzeb ku silniejszym potrzebom bezpieczeństwa przywracającym poczucie stabilizacji i pewności. W państwie jest to zwrot ku jego instytucjom, normom prawnym i wzajemnym zależnościom regulującym porządek społeczny.

Przyjmuje się, że z krytyki teorii potrzeb Abrahama H. Maslowa zrodziła się tzw. teoria ERG (*Existence, Relatedness & Growth*): egzystencji, związku i wzrostu²¹. Jej twórca, Clayton Alderfer, dokonał hierarchizacji potrzeb, wyróżniając: 1) potrzeby egzystencji (jako odpowiednik potrzeb fizjologicznych i bezpieczeństwa u Maslowa), 2) potrzeby kontaktów społecznych – związku (odpowiadające u Maslowa potrzebom przynależności i szacunku), 3) potrzeby rozwoju – wzrostu (w miejsce potrzeb samorealizacji)²². W odróżnieniu od teorii Maslowa teoria ERG zakłada, że

¹⁹ W sobie współczesnych czasach Abraham Maslow ujmował to inaczej: „Jednakże w naszej kulturze, u zdrowych ludzi dorosłych, którym się dobrze powodzi, potrzeby bezpieczeństwa są w znacznym stopniu zaspokojone. Pokojowe, sprawnie funkcjonujące, stabilne, dobrze zorganizowane społeczeństwo zapewnia swoim członkom to, że czują się wystarczająco bezpieczni od dzikich zwierząt, skrajnych temperatur, przestępczych napaści, morderstwa, chaosu, tyranii itd. Dlatego, w dosłownym znaczeniu, nie mają już oni potrzeb bezpieczeństwa w sensie aktywnych motywatorów”. A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 66.

²⁰ Ibidem, s. 67.

²¹ Szerzej: R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 463; http://www.valuebasedmanagement.net/methods_alderfer_erg_theory.html.

²² Potrzeby rozwoju występują w powiązaniu z potrzebami osiągnięć, jako pragnieniami zmierzania się z jakimś standardem doskonałości. A.S. Reber, E.S. Reber, *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002, s. 531.

ludzkie działania mogą być wywołane jednocześnie przez kilka kategorii potrzeb. Możliwe są też sytuacje, gdy człowiek będzie realizować potrzeby wyższego rzędu bez zaspokojenia potrzeb niższego rzędu. Wówczas uwzględnia stany frustracji i regresji w przypadku niezaspokojenia potrzeby niższego rzędu, co wpływać będzie na powrót do zaspokajania tych niższego rzędu.

Nawiązaniem do teorii Masłowa jest również dwuczynnikowa teoria Fredericka Herzberga. W jego ujęciu potrzeby zestawione są w uproszczony sposób tylko w dwie grupy: higieny i motywacji. Potrzebom z grupy higieny odpowiadają w teorii Masłowa potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa i przynależności. Natomiast potrzebom z grupy motywacji – potrzeby szacunku i samorealizacji²³.

Bezpieczeństwo występuje także w modelu Rossa A. Webbera. Zwracając uwagę na konieczność rozróżniania między potrzebami skierowanymi do wewnątrz (autonomia, uznanie dla samego siebie, kompetencje i osiągnięcia) oraz na innych (władza, prestiż, bezpieczeństwo, przynależność, miłość i uznanie społeczne), zaakcentował on, że każdy człowiek posiada własny zestaw nastawień, a przy tym zmienny w czasie jego życia²⁴.

Za pierwszą współczesną, psychologiczną, choć wynikającą z teorii kultury i tym samym socjologiczną teorię potrzeb uznawana bywa koncepcja opracowana przez Bronisława Malinowskiego. Jego teoria kultury w pozytywistyczny sposób zakłada wiązanie natury człowieka z jego wytworami w postaci kulturowej. Tym samym jest próbą łączenia podejścia dedukcyjnego w rozpoznawaniu ludzkich potrzeb (wywodzonych w starożytności z natury człowieka) z podejściem indukcyjnym (opartym na rozpowszechnionym w czasach nowożytnych prymacie badań empirycznych)²⁵. Odwołuje się ona do teorii instynktów, według której człowiek posiada pewną liczbę wrodzonych predyspozycji (inaczej zwanych potrzebami podstawowymi), na których dopiero nadbudowuje się kultura, która służy też zaspokajaniu potrzeb biologicznych. To właśnie kultura jest ogromnym aparatem do zaspokajania potrzeb, a zarazem stanowi zespół reakcji na te potrzeby. W ramach tej koncepcji kultura zawiera w sobie warunki niezbędne dla przetrwania zbiorowości ludzkich. Trwałe potrzeby człowieka wynikają więc z jego natury i dlatego teoria kultury musi uwzględniać uwarunkowania biologiczne, wrodzone predyspozycje pod postacią podstawowych potrzeb. Zakorzeniła się ona mocno w naukach społecznych z uwagi na niekwestionowane znaczenie kultury w zaspokajaniu ludzkich potrzeb. Według Bronisława Malinowskiego decydujące znaczenie w tym procesie ma siedem podstawowych

²³ W. Chojnacki, A. Balasiewicz, *Wybrane problemy doradztwa zawodowego i personalnego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005, s. 236.

²⁴ Szerzej: R.A. Webber, *Zasady zarządzania organizacjami*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1990, s. 38-57.

²⁵ Szerzej: J. Szacki, *Historia myśli socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

potrzeb wraz z odpowiadającymi im imperatywami kulturowymi: 1) metabolizm (zaopatrzenie), 2) reprodukcja (małżeństwo i rodzina z systemem pokrewieństwa), 3) odpowiednie warunki fizyczne (mieszkanie i ubranie), 4) bezpieczeństwo (ochrona i obrona), 5) ruchliwość (aktywność i komunikacja), 6) rozwój (wychowanie, pociąganie i szkolenie), 7) zdrowie (higiena)²⁶. W koncepcji tej występują trzy poziomy potrzeb: 1) podstawowe (powyżej wyszczególnione, a wynikające wprost z natury biologicznej człowieka), 2) instrumentalne (jako pochodne, wynikające z właściwego ludziom sposobu zaspokajania potrzeb biologicznych; są to nie tyle dążenia, co rodzaje działalności dotyczącej wytwarzania dóbr, obyczajowości, kształcenia i polityki), 3) integratywne (dotyczące nauki, religii i sztuki).

W ujęciu Kazimierza Obuchowskiego potrzeba określana jest mianem właściwości polegającej na tym, że bez określonego przedmiotu czy osoby nie można normalnie funkcjonować. Rozróżniając potrzeby indywidualne i powszechne, w ramach tych drugich wyodrębnia następujące ich kategorie: 1) potrzeby fizjologiczne, 2) potrzeby orientacyjne (poznawcza, kontaktu emocjonalnego i sensu życia), 3) potrzeby seksualne, 4) pojedynczą potrzebę dystansu psychicznego (która w określonych warunkach jest podstawą wolności psychicznej)²⁷.

Warta odnotowania jest jeszcze systemowa koncepcja potrzeb Tomasza Kocowskiego. Widząc potrzeby człowieka jako oparte nie na hierarchii, lecz na wzajemnych zależnościach, wyszczególnił ich następujące grupy: 1) egzystencji, 2) prokreacji i rozwoju, 3) funkcjonalne, 4) społeczne, 5) psychiczne²⁸. W jego ujęciu potrzeby nie są zestawiane hierarchicznie jak u Masłowa, lecz tworzą macierz kilkudziesięciu potrzeb, czego praktyczną konsekwencją jest m.in. to, że dana potrzeba może występować w więcej niż jednej grupie. W tym przypadku i bezpieczeństwo obecne jest zarówno w ramach potrzeb egzystencji, jak również w ramach potrzeb społecznych pod postacią wyszczególnionej przez autora potrzeby ochrony i autonomii. Może pojawić się także w ramach potrzeb funkcjonalnych.

Oczywiście podobnych koncepcji jest zdecydowanie więcej²⁹, a przywołane zostały tylko te najbardziej reprezentatywne. Bezpieczeństwo jawi się w nich jako naturalna potrzeba człowieka, wyzwalamą ludzką aktywność. Specyfiką tej potrzeby

²⁶ B. Malinowski, *Szkice z teorii kultury*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1958, s. 69. Szerzej: idem, *Kultura i jej przemiany*, *Dzieła*, tom 9, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

²⁷ K. Obuchowski, *Galaktyka potrzeb. Psychologia dążeń ludzkich*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2000, s. 96-97; idem, *Psychologia dążeń ludzkich*, PWN, Warszawa 1972, s. 114-266.

²⁸ T. Kocowski, *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, s. 40-41, 188.

²⁹ Znana jest koncepcja czterech pragnień Williama I. Thomasa i Floriana Znanieckiego, przedstawiająca w istocie typologię potrzeb jednostki, na które składają się pragnienia: bezpieczeństwa, uznania, uczucia i nowych doświadczeń. Szerzej: *Chłop polski w Europie i Ameryce* (wyd. polskie). Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza. Warszawa 1976. Odnotować należy również (jako przykład klasyfikacji przedmiotowej) systematyzację potrzeb według Jana Szczepańskiego na: biologiczne, psychiczne,

jest jej związek zarówno ze sferą biologiczną, jak i społeczną ludzkiej egzystencji: „W identyfikacji tej idzie o zachowywanie jakiejś równowagi, proporcjonalności i harmonii oraz hierarchii w realizacji potrzeb tych sfer – takiej realizacji, która znajduje również aprobatę społeczną”³⁰. To właśnie z tej identyfikacji wyprowadzany jest filozoficzny podział bezpieczeństwa na personalne i strukturalne³¹. Owo bezpieczeństwo strukturalne (w zamyśle społeczne, instytucjonalne, systemowe) nie dotyczy jednostki bezpośrednio (jak personalne), lecz pośrednio poprzez udział w grupach społecznych, wspólnotach i instytucjach. Bezpieczeństwo personalne ma wymiar biologiczny i społeczny (jednocześnie), zaś strukturalne – wewnętrzny (stabilność) i zewnętrzny (brak zagrożenia destabilizacją ze strony innych podmiotów), co w obu przypadkach wynika z cech tych podmiotów bezpieczeństwa.

To właśnie z relacji między wyróżnionymi wymiarami bezpieczeństwa wynikają szczególnego rodzaju przesunięcia w hierarchii potrzeb z udziałem potrzeby bezpieczeństwa. Otóż bezpieczeństwo nie jest dla człowieka wartością bezwzględną. Z poglądów zamieszczonych przez Józefa Pietera w jego eseju *O naturze ludzkiej* w „Kwartalniku Filozoficznym” w 1938 r. wynika, że ludzie gotowi są poświęcić życie walcząc, spierając się czy współzawodnicząc o takie wartości jak chleb, wolność, miłość, ojczyzna czy wiara. Podobną tezę znaleźć można w koncepcji Henry’ego A. Murraya, który twierdził, że w pewnych sytuacjach potrzeby psychogenne mogą zdominować viscerogenne (związane z biologicznym funkcjonowaniem organizmu), kiedy człowiek oddaje życie za szlachetne ideały. Jednak znane są także przypadki ludzi rezygnujących z potrzeb fizjologicznych na rzecz bezpieczeństwa³². Także Raymond Aron pisał, że przywódcy państw podejmują nieraz działania ryzykowne z punktu widzenia swego bezpieczeństwa, kierując się m.in. potrzebą chwały³³. Jednocześnie rozważane mogą być przypadki, kiedy bezpieczeństwo staje się przeszkodą w realizacji szeregu potrzeb człowieka. Na takie okoliczności wskazywał Abraham H. Maslow w kontekście ryzyka utraty zdolności zaspokojenia potrzeb niższego rzędu w przypadku aspirowania do aktywniejszego realizowania potrzeby samorealizacji.

społeczne, gospodarcze i kulturalne. Szerzej: J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1972.

³⁰ J. Świniarski, W. Chojnacki, *Bezpieczeństwo jako współczesny substytut szczęścia*, (w:) *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. nauk. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2007, s. 25.

³¹ Szerzej: R. Rosa, *Filozofia bezpieczeństwa*, Bellona, Warszawa 1995; *Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego: tradycja, współczesność, nowe wyzwania*, red. R. Rosa, M. Lipińska-Rzeszutek, M. Kubiak, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007.

³² Przykłady te przytaczam za: K. Obuchowski, *Galaktyka potrzeb. Psychologia dążeń ludzkich*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2000, s. 61, 63 i 68.

³³ R. Aron, *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Centrum im. Adama Smitha, EXIT, Warszawa 1995, s. 99-106.

Podsumowując, istota potrzeb zawsze jest związana z określonym podmiotem i wprost odnoszona jest do człowieka. Potrzeba jest tym, co jest mu rzeczywiście potrzebne dla biologicznej egzystencji i życia społecznego. Pewną tego konsekwencją jest odróżnianie potrzeb indywidualnych i społecznych, czy generalnie biologicznych i społecznych. Ujęcie biologiczne, skoncentrowane na potrzebach związanych z właściwościami ludzkiego organizmu, jest domeną psychologii. Natomiast ujęcie społeczne, postrzegające potrzeby jako wytwory życia społecznego i rozwoju kultury, jest domeną socjologii. Współcześnie dostrzec można próby łączenia tych stanowisk, biopsychicznego z socjokulturowym, co daje niekiedy ciekawe rezultaty w postaci np. różnych koncepcji potrzeb biospołecznych³⁴, czy nawet biopolityki³⁵. Jednocześnie odnotować należy, że bezpieczeństwo jest obecne w różnych typologiach potrzeb, zamieszczane tam w sposób literalny, lub wynika kontekstowo z charakteru zestawianych potrzeb. Odnoszą się do niego wprost potrzeby z zakresu biologicznej egzystencji (co odwzorowuje wąskie rozumienie bezpieczeństwa), ale również potrzeby społeczne i związane z samorealizacją człowieka (odpowiadające współczesnemu szerokiemu jego rozumieniu, pozytywnemu). Jednak potrzeba bezpieczeństwa jest najsilniej odczuwana w stanach jego niedostatku, a zatem wyraża tym sposobem bardziej potrzeby niższe (pierwotne, najbardziej podstawowe) niż wyższe. Jednocześnie przekonujące wydają się założenia, że przynajmniej częściowe zaspokojenie potrzeb deficytu jest warunkiem pojawienia się potrzeb rozwoju. W znaczącym stopniu zagadnienia te pozostają ważne nie tylko z punktu widzenia badań poświęconych funkcjonowaniu jednostki ludzkiej w społeczeństwie, lecz przecież także z uwagi na rolę decydentów w polityce państw, biorąc pod uwagę choćby czynnik osobowy w realizacji interesów.

Potrzeba bezpieczeństwa w życiu społecznym

Człowiek jest istotą społeczną³⁶. Zatem uzasadnione jest rozpatrywanie jego społecznej aktywności z uwzględnieniem dających się wyodrębnić potrzeb społecznych. Silne są jego potrzeby przynależności do grupy, afiliacji, akceptacji, a zarazem wynikająca z tego konieczność respektowania norm społecznych, działania w zgodzie z interesami grupy i wypełniania ról społecznych. Potrzeby społeczne definiuje się jako powszechnie występujące, ich specyfiką jest to, że dla zaspokojenia wymagane jest istnienie i działanie instytucji społecznych. Przejawiają się odczuwanym czy uświada-

³⁴ J. Szczepański, *Konsumpcja a rozwój człowieka. Wstęp do antropologicznej teorii konsumpcji*, PWE, Warszawa 1981, s. 146.

³⁵ M. Foucault, *Filozofia, historia, polityka. Wybór pism*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Wrocław 2000; T. Lemke, *Biopolityka*, Wyd. Sic!, Warszawa 2010.

³⁶ E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.

mianym brakiem pewnych rozwiązań instytucjonalnych³⁷. W sensie podmiotowym można wyodrębnić następujące typy: 1) jednostkowe, 2) zbiorowe, 3) wielkich grup społecznych jako całości, 4) społeczeństwa jako całości³⁸. Do trzech podstawowych rodzajów potrzeb społecznych zaliczane są potrzeby o genezie: przyrodniczej (do których zmusza nas fizjologia), kulturowej (związane są z zasadami współżycia społecznego) i organizacyjnej (będące skutkiem dążenia do realizacji celów społecznych). Występować mogą one cyklicznie (np. w związku z rekrutacją do armii) lub sporadycznie (jako efekt niedoskonałości funkcjonującego systemu). Te drugie są trudniejsze do identyfikacji i realizacji, która w dużej mierze zależy od prawidłowej diagnozy zaobserwowanych dysfunkcji³⁹. Potrzeby społeczne są przy tym dynamiczne, podlegają licznym, ciągłym zmianom. Są przedmiotem postulatów, które mogą się przeradzać w programy zaspokajania potrzeb, źródła nowych norm i standardów społecznych. Ich stopień zaspokojenia mierzony jest wskaźnikami ekonomicznymi i/lub społecznymi, odnoszącymi się do poziomu i jakości życia⁴⁰. Niezaspokojone potrzeby społeczne wpływają na rodzenie się problemów społecznych.

Potrzeby społeczne są ujmowane jako atrybuty pewnej złożonej całości w postaci grupy, organizacji czy klasy społecznej. Wskazuje się więc na potrzeby konieczne do zrealizowania, by zachowana była stabilizacja czy wręcz istnienie określonych systemów: „Potrzeba jest właściwością każdego układu funkcjonalnego – człowieka, zwierzęcia lub maszyny. Potrzeba danego układu polega na tym, że bez uzyskania przedmiotu Y lub utworzenia stanu Z nie może on funkcjonować zgodnie z założonymi parametrami. W wypadku człowieka oznacza to, że nie może on żyć, rozwijać się, funkcjonować seksualnie i odnosić się intencjonalnie do siebie i do świata”⁴¹. W tym kontekście potrzeba społeczna jest reakcją na sposób działania jakiegoś systemu celem przeciwdziałania określonym brakom. Jednak, co ważne, braki te

³⁷ A. Lisowski, *Potrzeby społeczne i ich diagnozowanie*, (w:) *Polityka społeczna*, red. A. Kurzynowski, Szkoła Główna Handlowa, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa 2006; M. Bednarz, *Polityka społeczna jako zaspokajanie istotnych potrzeb społecznych*, Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej, Bydgoszcz 2008; Janusz Kroszel, *Podstawy polityki społecznej w gospodarce rynkowej*, Uniwersytet Opolski, Opole 1994; idem, *Podstawy polityki społecznej. Uwarunkowania, pojęcia, instytucje i działania*, Wydawnictwo Terra, Poznań–Wrocław 1997.

³⁸ M. Karwat, *Podmiotowość polityczna wielkich grup społecznych, organizacji politycznych i jednostek. Model eksplanacyjny*, (w:) *Elementy teorii polityki*, red. K. Opalek, Polska Akademia Nauk, Komitet Nauk Politycznych, PWN, Warszawa 1989.

³⁹ A. Lisowski, *Badanie potrzeb społecznych*, Biblioteka Pracownika Socjalnego, Wydawnictwo „Interart”, Warszawa 1996, s. 174-176.

⁴⁰ Poziom życia jest na ogół odnoszony do zaspokojenia potrzeb materialnych, zaś jakość życia do niematerialnych (duchowych, emocjonalnych, trudno mierzalnych). *Leksykon polityki społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2001, s. 149-150 (hasło: *jakość życia*).

⁴¹ K. Obuchowski, *Galaktyka potrzeb. Psychologia dążeń ludzkich*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2000, s. 95-96.

zazwyczaj odnoszone są do potrzeb podstawowych, co do których na gruncie polityki społecznej wyrażane są przekonania, iż trudno je hierarchizować.

Ze społecznym kontekstem potrzeb wiąże się rola instytucji społecznych, mających uczestniczyć w ich zaspokajaniu, a tym samym podlegających ocenie przez obywateli państwa. Potrzeba społeczna traktowana jest przecież jako taka, której zaspokojenie należy się jednostce od społeczeństwa i państwa. Mówiła o tym już francuska *Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela* z 1789 r.: „Bezpieczeństwo polega na opiece, jakiej dostarcza społeczeństwo każdemu ze swych członków celem zachowania jego osoby, jego praw i jego własności”. Wszak przyczyny powstania państwa wynikają z ludzkich potrzeb⁴². W dodatku: „Kategoria potrzeb podstawowych ma kluczowe znaczenie w debacie nad modelem rozwoju społeczeństw, a szczególnie w jej nurcie, który jest określany jako *basic needs approach*. Zwolennicy tego ujęcia uważają, że miarą dobrego lub złego rozwoju jest nie tyle stopień uzyskanego rozwoju gospodarczego, ile stopień i powszechność zaspokojenia podstawowych ludzkich potrzeb”⁴³. Realizowanie przez instytucje państwa jego funkcji w danym porządku społecznym jest już sprawą polityczną. Skala interwencjonizmu państwa w sferę zaspokajania potrzeb człowieka w życiu społecznym pozostaje kwestią ustrojową w skali skrajnych rozpiętości pomiędzy przeciwstawnymi sobie totalitaryzmem i liberalizmem.

Współcześnie zdecydowana większość potrzeb o charakterze makrospołecznym podlega upolitycznieniu. „Dlatego też, uogólniając, można powiedzieć, że polityka stanowi swoistą arenę rywalizacji i przetargów o dobra funkcjonalne wobec potrzeb społecznych, a ośrodek władczy pełni funkcję arbitra pośrednio lub bezpośrednio decydującego o dystrybucji tychże dóbr”⁴⁴. Przyjmuje się, że bezpieczeństwo osobiste zaliczane jest do podstawowych potrzeb politycznych, jakie wykształciły się w ciągu ostatniego półwiecza w europejskim kręgu kulturowym, obok takich zasadniczych potrzeb, jak: potrzeba elekcji, potrzeba koalicji, potrzeba reprezentacji i potrzeba ekspresji⁴⁵. W znaczeniu politycznym potrzeba bezpieczeństwa osobistego polega głównie na ochronie nietykalności osobistej jednostki i jej mieszkania.

Postrzeganie zagrożeń własnego bytu czy bytu najbliższych, choćby wyolbrzymiane, stanowi dotkliwy dyskomfort, motywując do ich likwidacji lub przynajmniej zminimalizowania. Następuje to w państwie na drodze rozwiązań instytucjonalnych poprzez regulacje prawne i tworzenie wyspecjalizowanych

⁴² G. Reale, *Myśl starożytna*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2003, s. 202.

⁴³ *Leksykon polityki społecznej*, op. cit., s. 150 (hasło: *potrzeby człowieka*).

⁴⁴ J. Nocuń, A. Laska, *Teoria polityki: wprowadzenie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2005, s. 156.

⁴⁵ M. Chmąj, *Potrzeby polityczne*, (w:) *Encyklopedia politologii*. Tom 1: *Teoria polityki*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1999, s. 235-236.

instytucji ochrony, jak armia, policja, straże municypalne czy służby ratownicze i firmy ochroniarskie. Za poczucie bezpieczeństwa trzeba płacić cenę w postaci podatków czy dobrowolnych danin (jak w ubezpieczeniach). Co ciekawe, poczucie zagrożenia wzrasta w warunkach niestabilności systemowej w państwie (choćby w procesie transformacji ustrojowej, zintensyfikowanych reform), jak też w warunkach gospodarki wolnorynkowej i kryzysów⁴⁶. Obserwowany jest wówczas wzrost poczucia zagrożenia z uwagi na wzrastający poziom przestępczości oraz w związku z pogorszeniem stanu bezpieczeństwa socjalnego. Szczególnie podatna na pojawianie się obaw i niepokojów jest przy tym sfera ochrony zdrowia. Warto w tym miejscu przywołać znamiennej opinii Piotra Winczorka: „Utrzymywanie się poczucia braku bezpieczeństwa na wysokim poziomie i kumulacja negatywnych odczuć mających już swe źródło w bezrobociu, przestępczości, ekonomicznej marginalizacji całych grup społecznych, na przykład znacznej części rolników, może negatywnie rzutować nie tylko na stosunek obywateli do ludzi władzy, których się obwinia za ten stan, ale także do państwa, od którego oczekuje się z reguły zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa. Państwo, które bezpieczeństwa nie gwarantuje, może stać się w oczach ludzi instytucją podejrzaną, obcą, a niekiedy i niepotrzebną. Skutki upowszechnienia takich przekonań bywają fatalne”⁴⁷. Nie można zatem usprawiedliwić oszczędności na bezpieczeństwie. Dotyczy to zwłaszcza jego aspektów zewnętrznych.

Nic zatem dziwnego, że bezpieczeństwu nadaje się wyjątkowe znaczenie. W opinii Romana Kuźniara: „W powodzi hasel w rodzaju: «po pierwsze, gospodarka» lub «po pierwsze, człowiek», szybko zapominamy, że fundamentem tego wszystkiego, co «po pierwsze», jest bezpieczeństwo. Jest ono pierwotną, egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych, wreszcie państw. Idzie przy tym nie tylko o przetrwanie, integralność czy niezawisłość, lecz także o bezpieczeństwo rozwoju, który zapewnia ochronę i wzbogacenie tożsamości jednostki czy narodu. Owo bezpieczeństwo zależy od tego, co dzieje się wokół nas, od środowiska zewnętrznego, z którego mogą pochodzić ewentualne zagrożenia; zależy także od nas samych – naszego zdrowia i gotowości sprostania takim zagrożeniom”⁴⁸. Rozwinięcie potrzeb społeczeństwa w dziedzinie bezpieczeństwa znaleźć można

⁴⁶ Por.: *Pokonać kryzys – żyć bezpiecznie. To beat the crisis – to live safer*, red. nauk. M. Cieślarczyk, A. Filipek, A.W. Świderski, J. Ważniewska, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Transdyscyplinarne Centrum Badania Problemów Bezpieczeństwa im. prof. K. Bogdańskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2010.

⁴⁷ P. Winczorek, *Potrzeba bezpieczeństwa*, „Rzeczpospolita” z dn. 25 stycznia 1999 r., <http://archiwum.rp.pl/drukuj/210582.html>.

⁴⁸ R. Kuźniar, *Po pierwsze bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita” z dn. 9 stycznia 1996 r., http://archiwum.rp.pl/artykul/75465_Po_pierwsze_bezpieczenstwo.html.

w szerokim ich zestawieniu autorstwa Waldemara Kitlera. Wyróżnione zostały przez niego⁴⁹:

- potrzeba bezpieczeństwa i porządku publicznego,
- potrzeba bezpieczeństwa powszechnego,
- potrzeba ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego,
- potrzeba ochrony środowiska i gospodarki odpadami,
- potrzeba ochrony dorobku kulturowego i tożsamości narodowej,
- potrzeba bezpieczeństwa ekonomicznego,
- potrzeba oświaty i wychowania,
- potrzeba bezpieczeństwa narodowego.

W związku z powyższym coraz częściej można spotkać się z ujęciem bezpieczeństwa jako swoistej usługi ze strony państwa względem społeczeństwa i poszczególnych jego obywateli: „Przez usługę bezpieczeństwa narodowego należy rozumieć proces całościowego spojrzenia na osiąganie założonych celów strategicznych państwa w dziedzinie bezpieczeństwa, dotyczących wykorzystywania szans i eliminowania (ograniczania) zagrożeń, a tym samym zagwarantowania z jednej strony stabilności granic terytorialnych, a z drugiej stabilności wewnętrznej państwa, dającej możliwość, a w zasadzie pewność wszechstronnego i niezakłóconego rozwoju, co w konsekwencji umożliwi zaspokojenie egzystencjalnych i behawioralnych potrzeb społeczeństwa”⁵⁰.

Potrzeba bezpieczeństwa, jako jedna z podstawowych życiowych potrzeb człowieka, ma zatem zarówno charakter indywidualny, jak i społeczny. Cechuje ją powszechność, uniwersalizm i wszechstronność: „Potrzeba bezpieczeństwa należy do powszechnych kategorii historycznych i społecznych, dotyczy całej historii i całej przyszłości ludzkości, ma podstawowe znaczenie dla istnienia tak indywidualnej osoby, jak i dla dowolnej wspólnoty”⁵¹. Jest jednym z pierwotnych motywów działalności społecznej, czy nawet stanowi uwarunkowanie twórczości, co starożytni wyrażali w łacińskiej sentencji *primum vivere deinde philosophari* – najpierw żyć, potem filozofować⁵². Znajduje to odzwierciedlenie zarówno w rozumieniu wąskim bezpieczeństwa (przetrwanie),

⁴⁹ W. Kitler, *Potrzeby i wyzwania w zakresie bezpieczeństwa społeczności lokalnej*, (w:) *Realizacja zadań bezpieczeństwa przez samorząd terytorialny*, red. nauk. W. Kitler, Z. Piątek, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006, s. 25-38.

⁵⁰ M.Z. Kulisz, *Systemowe ujęcie procesu realizacji usługi bezpieczeństwa narodowego w resorcie środowiska*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne”, nr 6/2009, Instytut Nauk Społecznych, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009, s. 230; idem, *Zarządzanie strategiczne bezpieczeństwem Rzeczypospolitej Polskiej, Racjonalność działań głównych organów władzy wykonawczej w procesie zapewniania bezpieczeństwa państwa*, „Reprograf”, Radom 2010, s. 393.

⁵¹ L.F. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, European Association for Security, Kraków 2008, s. 88.

⁵² W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1989, s. 412.

jak i szerokim (rozwój). W tym drugim, które przyjęło się współcześnie, zyskuje na znaczeniu bezpieczeństwo ekonomiczne: „Znaczenie ekonomiczne wymiaru bezpieczeństwa przejawia się w tym, że ekonomia przenika treść, struktury, oddziałuje na uwarunkowania oraz potrzeby i interesy bezpieczeństwa każdego podmiotu”⁵³. Co przy tym istotne, dylemat wyboru między gospodarką i sprawami socjalnymi a bezpieczeństwem państwa jest fałszywy. Podobnie i antynomia między bezpieczeństwem jednostki a bezpieczeństwem państwa. Takie przeciwstawianie przynosi osłabianie propaństwowych postaw w świadomości społecznej, grożąc obniżeniem wrażliwości na sprawy bezpieczeństwa państwa, a tym samym i spadkiem jego potencjału w tym zakresie. Zaspokajanie potrzeb jednostki pozostaje przecież podstawą stabilności w społeczeństwie, porządku w państwie i pokoju na świecie – już w pismach Konfucjusza przeczytać można było: „I Syn nieba, i prosty lud, wszyscy muszą uważać zaspokajanie potrzeb jednostki za korzenie lub fundamenty”⁵⁴. Jednocześnie to właśnie państwo, którego kryterium istnienia jest suwerenność, jest gwarantem funkcjonowania grup społecznych, których kryterium istnienia z kolei jest zachowanie tożsamości. Choć także powtórzyć można za Ole Wæverem, że: „Umiejscowienie bezpieczeństwa przeniosło się od państwa do narodu, od suwerenności do tożsamości”⁵⁵. Znajduje to odzwierciedlenie także w procesach integracji europejskiej.

Człowiek nie jest więc w stanie samodzielnie zaspokoić swej potrzeby bezpieczeństwa, co wiązać się musi często z utratą własnej swobody działania i ograniczeniami części posiadanych praw na rzecz instytucji państwa. Czy następuje to drogą utraty autonomii⁵⁶ pozostanie sprawą dyskusyjną, wszak odbywa się na drodze porozumienia i współpracy z innymi ludźmi. Zdaniem Karen Horney u źródeł tej potrzeby bezpieczeństwa leży tzw. lęk podstawowy, ukierunkowujący w zasadniczy sposób ludzką aktywność na ciągłe zabezpieczanie się przed zagrożeniami⁵⁷. Jednak strach jest także potrzebny jako zabezpieczenie, podobnie jak odczuwanie bólu. Pozwala bowiem na uświadamianie sobie niebezpieczeństw w kontaktach z otoczeniem⁵⁸.

⁵³ E. Haliżak, *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, (w:) *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. nauk. D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba, Uniwersytet Warszawski, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997, s. 77.

⁵⁴ J.S. Wu, *Konfucjusz (Kong Fuzi)*, w: *Wielcy myśliciele Wschodu*, red. I.P. McGreal, „AI (w:) fine”, Warszawa 1997, s. 9.

⁵⁵ O. Wæver, *Insecurity and Identity Unlimited*, „Working Papers” [Center for Peace and Conflict Research, Copenhagen], 1994, no. 14, s. 1.

⁵⁶ Ta jest podstawą godności i wolności jednostki, ale pamiętać należy, że: „człowiek w pełni autonomiczny musi móc zaspokajać podstawowe potrzeby”. D. Copp, *The Right to an Adequate Standard of Living: Justice, Autonomy, and the Basic Needs*, (w:) P.E. Frankel at al., *Economic Rights*, Cambridge University Press, Cambridge – New York 1992, s. 234.

⁵⁷ K. Horney, *Neurotyczna osobowość naszych czasów*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2007.

⁵⁸ „Odczuwanie strachu w swej utylitarnej funkcji dotyczy wszystkich zrównoważonych psychicznie istot żywych, aczkolwiek różne – bo uwarunkowane kulturowo i religijnie – jest jego znaczenie

Jak przy tym zauważył Joseph Conrad: „Poczucie bezpieczeństwa, nawet najbardziej usprawiedliwione, jest złym doradcą”⁵⁹. Czyli poczucie bezpieczeństwa może być złudne. Zresztą już Abraham H. Maslow twierdził, że lepiej funkcjonujemy, gdy czegoś nam brak. Zatem, biorąc pod uwagę te psychospołeczne źródła postrzegania problemu bezpieczeństwa, należałoby nawet dokonać redefinicji pojęcia bezpieczeństwa. Skoro bowiem strach towarzyszy uświadamianiu sobie niebezpieczeństwa, to w definicji bezpieczeństwa nie powinno być w sposób bezwzględny używane sformułowanie o wolności od strachu. Raczej akcentowana powinna być pewność i stabilność⁶⁰. Tym samym, skoro niepewność wynika z braku stabilności, nieładu czy zbytnej zmienności – co obrazuje nam swoista płynność dynamicznych czasów ponowoczesnych – to ta zmienność wnosi cechy niedostatku bezpieczeństwa⁶¹. W takich czasach, jak nam współczesne, także nadmiar zabezpieczeń przestaje już uspokajać, a potrzeba bezpieczeństwa jest wciąż tak silna, że nieustannie zmusza do poszukiwania nowych sposobów ochrony.

W kontekście owych uwarunkowań współczesności zauważyć także należy, że w szeroko pojęte potrzeby rozwoju, kojarzonego z bezpieczeństwem, wpisują się coraz silniej potrzeby informacyjne (w odniesieniu m.in. do potrzeby diagnozy sytuacji, wypracowywania koncepcji strategicznych, regulowania procedur decyzyjnych i mechanizmów funkcjonowania instytucji państwowych, wymaganych konsultacji, pozyskiwania środków zabezpieczeń czy w zakresie odkryć surowców i wynalazków technicznych). W sprawach tych coraz bardziej potrzebujemy informacji i sprawnego komunikowania się. W realizacji potrzeby bezpieczeństwa z całą pewnością potrzebna jest informacja. Jest ona niezbędna dla życia i prawidłowego rozwoju⁶². Ów przykład znaczenia informacji odzwierciedla, w jak szeroki sposób potrzeba bezpieczeństwa powiązana jest współcześnie z możliwościami zaspokajania innych ludzkich potrzeb.

*** **

Bezpieczeństwo pozostaje jedną z podstawowych potrzeb człowieka i grup społecznych organizujących się w instytucje dla ich zaspokajania. Potrzeba bezpieczeństwa

w życiu jednostek i społeczności”. B. Barnaszewski, *Istota pojęcia i znaczenie bezpieczeństwa w funkcjonowaniu jednostek i społeczności*, „Zeszyty Naukowe WSOWLąd”, 2005, nr 4, s. 80.

⁵⁹ <http://www.cytaty.info/cytat/poczuciebezpieczenstanawetnajbardziej/1>.

⁶⁰ Szerzej: J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996.

⁶¹ Por.: Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Wydawnictwo Sic! Warszawa 2000; idem, *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006; idem, *Płynne czasy: życie w epoce niepewności*, Wydawnictwo Sic! Warszawa 2007; idem, *Płynne życie*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007; idem, *Płynny lęk*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2008.

⁶² D. Nicholas, *Ocena potrzeb informacyjnych w dobie Internetu: idee, metody, środki*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2001, s. 24.

nieustannie motywuje do aktywności i podejmowania różnorodnych działań, których zakres znacząco zaczął już wykraczać we współczesnym świecie poza granice państw i ich względną samowystarczalność. Jednocześnie łączy się ona nierozzerwalnie z innymi potrzebami, przez co wymaga kompleksowej analizy badawczej.

BIBLIOGRAFIA:

1. R. ARON, *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Centrum im. Adama Smitha, EXIT, Warszawa 1995.
2. E. ARONSON, *Człowiek istota społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
3. B. BARNASZEWSKI, *Istota pojęcia i znaczenie bezpieczeństwa w funkcjonowaniu jednostek i społeczności*, „Zeszyty Naukowe WSOwLąd”, 2005, nr 4.
4. Z. BAUMAN, *Płynny lęk*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2008.
5. Z. BAUMAN, *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.
6. Z. BAUMAN, *Płynne czasy: życie w epoce niepewności*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2007.
7. Z. BAUMAN, *Płynne życie*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007.
8. Z. BAUMAN, *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2000.
9. M. BEDNARZ, *Polityka społeczna jako zaspokajanie istotnych potrzeb społecznych*, Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej, Bydgoszcz 2008.
10. W.W. BOJARSKI, *Gospodarka i państwo dla społeczeństwa*, Oficyna Wydawnicza Warszawskiej Wyższej Szkoły Zarządzania, Warszawa 2009.
11. M. CHMAJ, *Potrzeby polityczne*, (w:) *Encyklopedia politologii*, Tom 1: *Teoria polityki*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1999.
12. W. CHOJNACKI, A. BALASIEWICZ, *Wybrane problemy doradztwa zawodowego i personalnego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.
13. D. COPP, *The Right to an Adequate Standard of Living: Justice, Autonomy, and the Basic Needs*, (w:) P.E. Frankel at al., *Economic Rights*, Cambridge University Press, Cambridge – New York 1992.
14. *Filozofia bezpieczeństwa personalnego i strukturalnego: tradycja, współczesność, nowe wyzwania*, red. R. Rosa, M. Lipińska-Rzeszutek, M. Kubiak, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2007.
15. M. FOUCAULT, *Filozofia, historia, polityka. Wybór pism*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Wrocław 2000.
16. S. GARCZYŃSKI, *Potrzeby psychiczne. Niedosyt. Zaspokojenie*, „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1972.
17. S. GERTSMAN, *Psychologia na co dzień*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1975.
18. R.W. GRIFFIN, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.

19. E. HALIŻAK, *Ekonomiczny wymiar bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego*, (w:) *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. nauk. D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba, Uniwersytet Warszawski, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997.
20. K. HORNEY, *Neurotyczna osobowość naszych czasów*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2007.
21. M. KARWAT, *Podmiotowość polityczna wielkich grup społecznych, organizacji politycznych i jednostek. Model eksplanacyjny*, (w:) *Elementy teorii polityki*, red. K. Opałek, Polska Akademia Nauk, Komitet Nauk Politycznych, PWN, Warszawa 1989.
22. W. KITLER, *Potrzeby i wyzwania w zakresie bezpieczeństwa społeczności lokalnej*, (w:) *Realizacja zadań bezpieczeństwa przez samorząd terytorialny*, red. nauk. W. Kitler, Z. Piątek, Stowarzyszenie Ruch Wspólnot Obronnych, Warszawa 2006.
23. T. KOCOWSKI, *Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982.
24. W. KOPALIŃSKI, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1989.
25. L.F. KORZENIOWSKI, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, European Association for Security, Kraków 2008.
26. J. KROSZEL, *Podstawy polityki społecznej w gospodarce rynkowej*, Uniwersytet Opolski, Opole 1994.
27. J. KROSZEL, *Podstawy polityki społecznej. Uwarunkowania, pojęcia, instytucje i działania*, Wydawnictwo Terra, Poznań – Wrocław 1997.
28. L.J. KRZYŻANOWSKI, *O podstawach kierowania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
29. M.Z. KULISZ, *Systemowe ujęcie procesu realizacji usługi bezpieczeństwa narodowego w resorcie środowiska*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne”, nr 6/2009, Instytut Nauk Społecznych, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.
30. M.Z. KULISZ, *Zarządzanie strategiczne bezpieczeństwem Rzeczypospolitej Polskiej. Racjonalność działań głównych organów władzy wykonawczej w procesie zapewniania bezpieczeństwa państwa*, „Reprograf”, Radom 2010.
31. R. KUŹNIAR, *Po pierwsze bezpieczeństwo*. „Rzeczpospolita” z dn. 9 stycznia 1996 r., http://archiwum.rp.pl/artukul/75465_Po_pierwsze_bezpieczenstwo.html.
32. *Leksykon polityki społecznej*, red. B. Rysz-Kowalczyk, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2001.
33. T. LEMKE, *Biopolityka*, Wyd. Sic!, Warszawa 2010.
34. A. LISOWSKI, *Badanie potrzeb społecznych*, Biblioteka Pracownika Socjalnego, Wydawnictwo „Interart”, Warszawa 1996.
35. A. LISOWSKI, *Potrzeby społeczne i ich diagnozowanie*, (w:) *Polityka społeczna*, red. A. Kurzynowski, Szkoła Główna Handlowa, Instytut Gospodarstwa Społecznego, Warszawa 2006.

36. B. MALINOWSKI, *Kultura i jej przemiany*. Dzieła, tom 9, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
37. B. MALINOWSKI, *Szkice z teorii kultury*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1958.
38. A. MASŁOW, *Motywacja i osobowość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.
39. E.J. MISHAN, *Spór o wzrost gospodarczy*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1986.
40. H.A. MURRAY, *Explorations in Personality*, Oxford University Press, New York 1953.
41. D. NICHOLAS, *Ocena potrzeb informacyjnych w dobie Internetu: idee, metody, środki*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2001.
42. J. NOCUN, A. LASKA, *Teoria polityki: wprowadzenie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2005.
43. K. OBUCHOWSKI, *Człowiek intencjonalny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
44. K. OBUCHOWSKI, *Galaktyka potrzeb. Psychologia dążeń ludzkich*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2000.
45. K. OBUCHOWSKI, *Psychologia dążeń ludzkich*, PWN, Warszawa 1972.
46. *Pokonać kryzys – żyć bezpieczniej. To beat the crisis – to live safer*, red. nauk. M. Cieślarczyk, A. Filipek, A.W. Świdorski, J. Ważniewska, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Transdyscyplinarne Centrum Badania Problemów Bezpieczeństwa im. prof. K. Bogdańskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2010.
47. *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*, red. J. Reykowski, PWN, Warszawa 1964.
48. R. GIOVANNI, *Myśl starożytna*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2003.
49. A.S. REBER, E.S. REBER, *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
50. R. ROSA, *Filozofia bezpieczeństwa*, Bellona, Warszawa 1995.
51. P.A. SAMUELSON, *Ekonomia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
52. S. SIEK, *Rozwój potrzeb psychicznych, mechanizmów obronnych i obrazu siebie*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1984.
53. S. SIEK, *Struktura osobowości*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986.
54. K. SKARŻYŃSKA, *Potrzeby ludzkie*, (w:) *Encyklopedia organizacji i zarządzania*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1981.
55. J. STAŃCZYK, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996.
56. B. SUCHODOLSKI, *O stylach życia ludzkiego*, „Studia Filozoficzne” 1974, nr 7.
57. J. SZACKI, *Historia myśli socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
58. J. SZCZEPAŃSKI, *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1972.

59. J. SZCZEPAŃSKI, *Konsumpcja a rozwój człowieka. Wstęp do antropologicznej teorii konsumpcji*, PWE, Warszawa 1981.
60. W. SZEWCZUK, *Potrzeby*, (w:) *Encyklopedia Psychologii*, red. Włodzimierz Szewczuk, Fundacja Innowacja, Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa 1998.
61. J. SZTUMSKI, *Socjologia pracy*, GWSH, Katowice 1999.
62. J. ŚWINIARSKI, W. CHOJNACKI, *Bezpieczeństwo jako współczesny substytut szczęścia*, (w:) *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. nauk. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2007.
63. W.I. THOMAS, F. ZNANIECKI, *Chłop polski w Europie i Ameryce* (wyd. polskie), Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1976.
64. O. WÆVER, *Insecurity and Identity Unlimited*, "Working Papers" [Center for Peace and Conflict Research. Copenhagen], 1994, no. 14.
65. R.A. WEBBER, *Zasady zarządzania organizacjami*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1990.
66. *What is Austrian Economics?*, Ludwig von Mises Institute, <http://mises.org/etexts/austrian.asp>.
67. P. Winczorek, *Potrzeba bezpieczeństwa*, „Rzeczpospolita” z dn. 25 stycznia 1999 r., <http://archiwum.rp.pl/drukuj/210582.html>.
68. J.S. WU, *Konfucjusz (Kong Fuzi)*, (w:) *Wielcy myśliciele Wschodu*, red. I.P. McGreal, "Al fine", Warszawa 1997.
69. T. ZALEGA, *Hierarchizacja potrzeb ludzkich a koncepcje konsumpcji we współczesnej literaturze*, „Zarządzanie innowacyjne w gospodarce i biznesie”, 2007, nr 2.
70. E. ZIELIŃSKI, *Nauka o państwie i polityce*, „Elipsa”, Warszawa 2006.

Security as One of the Basic Human Needs On the Individual and Social Level

Abstract. A need of security is a very important theoretical category appearing in the various fields of sciences. Author makes an argument that this category relates to wide-ranging aspects of human life in its various dimensions: individual, social, political and international. In conveyance of its understanding there are scientific researches involved of many institutions, mobilized political activity, and public opinion. It is argued that security can't be analyzed without reference to a class of human needs, as it does not exist without relation to its subject. In this article, there is a systematic presentation made on nature of those needs and their classification, with emphasis on the need for security in social life. Author proves that security remains one of the basic human factors of any social groups organizing themselves in order to satisfy their needs. The need for security is constantly motivated by this type of activity and various actions corresponding to it. The scope of those extends in the modern world beyond the borders of countries and self-sufficiency.

FUNCTION OF THE HOST NATION SUPPORT AS AN ELEMENT OF THE STATE'S SECURITY

Zygmunt Spychała

Abstract. The article looks at issue of the “host nation support” as an element affecting national security, and makes an indication to the national economic and defense potential for use in the HNS. The importance of international cooperation, especially in the Allied system, is effective in adjusting of Polish defense system for the tasks of HNS. It shows the Polish way of integrating within NATO from the preparation of structures, normative documents including the Doctrine of the HNS, as well as practical exercises in problem solving of HNS. The article also recalls the “Catalogue of Possibilities” – showing the capabilities of Poland in HNS, a document submitted to the key institutions of NATO and of the National Representatives of NATO at SHAPE, showing scope, application and fundamental principles of program state support. It presents HNS planning tasks by its major participants and shows the responsibility of the state for the organization, as well as discusses the specific tasks in the preparation of the military structures to perform the tasks. It shows HNS as being essential in complementing the opportunity to strengthen the alliance forces in operational planning and contingency plans, and specific support implemented for NATO forces and institutions based in Poland. Finally, the article stresses the importance of support functions of the host nation as part of national security.

Today's security challenges dictate the need for a comprehensive state approach to this area. The importance of international cooperation is growing, especially in the Allied system. The impact of non-military factors, mainly economic and social, is increasing. Nation's state of the economy is significantly related to its safety. Economic basis of security and defense require its perception in national and allied relations. National economic potential and defense creates opportunities for its use, if necessary, in both national and allied system. It is obvious that a strong economy translates into a strong state, but mechanisms are needed to best use their resources for national defense and one of these elements is the HNS.

The condition for achieving the strategic goals is to use the full range of available political, economic, military and diplomatic instruments and measures. Blurring of distinctions between internal and external aspects of national security requires a holistic approach. It is important to maximize the opportunities of Polish NATO and European Union membership and a partnership with the United States. You have to consistently implement measures to strengthen security of the state and its citizens and improve conditions for development of the society. Achieving the

objectives and the strategic concept of national security will be done in conjunction with political, economic, military and other projects involving public administrations, NGOs and citizens.

For Poland, the North Atlantic Treaty Organization is the most important form of multidirectional cooperation in the political-military dimension of security and a pillar of stability on the continent, in addition to being the main body of the transatlantic relationship. The priority remains to increase NATO's ability to perform its basic functions – the creation of collective defense and the development potential of the plane of the NATO consultations on crisis prevention and stabilization operations. It also acknowledges the need to improve the Alliance's ability to combat non-traditional threats, including those caused by terrorism and other asymmetric threats and dangers arising from the proliferation of weapons of mass destruction. Poland supports NATO's continuing military transformation. It supports the selective involvement in stabilization missions in the world, however, provided that the Alliance has credible potential and full capacity for collective defense of member states, as well as consideration of non-European NATO activity on the course, speed and cost of upgrading and transforming of the allied nations armed forces including Poland¹.

Polish road to HNS

Referring to the evolution of the development of NATO doctrine, and the possible use of HNS in the activities of its allies, we can in the context of time simply talk about a "revolution" in the field. Over the years, was published the second edition of AJP-4.5(A), which is at the second level in the joint doctrine hierarchy and supports, in particular, the principles and policies contained in MC 319/1², NATO Principles and Policies for Logistics, MC 334/1³, NATO Principles and Policies for Host Nation Support, and the generic HNS guidance contained in AJP-4(A), *Allied Joint Logistic Doctrine*. The Working Group has drawn upon the experience gained from NATO's involvement in operations in the Balkans, the planning for contingency operations in Greece, Norway and Turkey, and exercises involving the emerging Combined Joint Task Force (CJTF) and Multinational Joint Logistic Centre (MJLC) concepts.

It should be noted that during the first serious test of the HNS, which was to provide host nation support for the armed forces of NATO and Partnership for Peace, during the exercise *STRONG RESOLVE – 2002*, Poland welcomed troops practicing with the task of implementing support for HNS on its territory. HNS Tasks for troops

¹ National Security Strategy of the Republic of Poland – Warsaw 2007.

² MC 319/1, NATO Principles and Policies for Logistics, 15 Dec 1997.

³ MC 334/1, NATO Principles and Policies for Host Nation Support (HNS), 04 Sep 2000.

participating in Exercise *STRONG RESOLVE – 2002*, arising from contracts and agreements between the 22 states and NATO Commanders were fully implemented, most of which receiving a very good score. The scenario of the exercise conducted was a difficult test of readiness to perform the task as the host nation. However, most of the tasks performed by the HNS Polish side in this exercise were based only on the military forces and means. A truly complete support should consist of a broad commitment of forces around the country as the name HNS states.

The National Security Strategy of the Republic of Poland (RP) as the official interpretation, defines the strategic objectives of RP in the field of security. It shows us the need to develop and use all their potential capabilities of forces and means to assist the host nation as part of strengthening the capacity for collective defense of member states. Situation brought on at the beginning of the twenty-first century suggests that there should be special emphasis on taking into account the variability of the dynamics of development process of strengthening military security, and its peculiar evolution. Therefore, you must have efficient mechanisms for keeping pace with these processes also in the field of HNS and predict the possible situations in view of threats, regardless of the source of origin. The conclusions of monitoring threats and military crises and possibilities of improving the function of the HNS should cover all areas of state activity.

The process of adjusting the Polish defense system for the tasks of the HNS initiated projects resulting from the implementation of the Objective Force TG 4123 – *Host Nation Support*. HNS issues have been given high importance, which was reflected in the work undertaken in order to build a system of HNS. For its realization it was necessary to involve both the Ministry of Defense and civilian departments. Major decisions in this regard have been made at a meeting of the Council of Ministers on 17 and 18 July 2001. Records contained in the Protocol No. 28/2001-10-23 were developed from a “Concept of performance by the Minister of National Defense and other government bodies and local government responsibilities under the duties of host-nation support for the allied troops on Polish territory and the *Polish Republic Security Strategy* of 2000”.

In the years 2001-2009 a significant number of laws and regulations were implemented, regulating the HNS in preparation for national defense. The initial organizational document of HNS in the Ministry of Defense was *The concept of performance by the Defense and other government bodies of tasks arising from the obligations of the host nation*. The next step in the process of organizing the HNS system in Poland, was the signing Decision No 260/MOD Minister of Defense on 25 October 2001 on the implementation of the Ministry of Defense concepts which carry out the tasks arising from obligations of the host nation and the sending nation (HNS)⁴.

⁴ “Defense Journal” No. 19, dated 16 November 2001 (pos. 167, as amended).

One form of regulation establishing policies to promote the HNS was overall agreement between the Government of the Polish Republic and the Supreme Headquarters Allied Powers in Europe and NATO Supreme Allied Command Transformation, on the provision of Host Nation Support for NATO operations carried out on Polish territory – Council Resolution Ministers No. 200/2005 of 28.07.2005.

The agreement was a milestone in the construction of HNS system in the international arena concluded in October 2005 with a Standing HNS General Agreement between the Government of Poland and NATO Strategic Commands. It is the basis for planning in all HNS operations and exercises conducted by NATO on our territory.

For the purpose of carrying out the tasks HNS developed and implemented a number of doctrinal documents. In addition to the previously mentioned, General Agreement between the Government of the Republic of Poland HNS and the NATO Strategic Commands, a number of EU and NATO documents in the field of HNS were implemented and transferred to the state in form of the doctrine of national HNS – DD/4.5⁵ and instructions DD/4.5.1.⁶ Next was in accordance with the requirements of the Objective Force EG 4256 – *Capability Catalogue*, depicting the possibility of Polish, the tasks of support issued in 2005 and updated in 2008. This document was submitted to the Institution of Ministry ON, the Ministries of Civil and relevant NATO commands and the National Representatives of NATO at SHAPE.

HNS in the System of National Security

The goal of support to the host nation is to ensure a strengthened effort in the pursuit of the commander of allied forces conducting operations or exercises in the host nation and to achieve an adequate level of efficiency and economic effectiveness of tasks. Implementation includes both stages of welcoming and residence as well as movement of the target armed forces. By becoming a member of NATO, the Republic of Poland has assumed, among others the obligations regarding the transfer of existing rules of cooperation in the alliance to support the allied forces residing in the host nation. One of the forms of practical fulfillment of this obligation is to be prepared, in situations that require activating HNS. To efficiently operate a support system, it is necessary to ensure participation of the host nation's armed forces, public authorities and other entities and institutions.

⁵ DD/4.5 2005 – Doctrine of the Host Nation Support.

⁶ DD/4.5.1(A) 2008 – Conditions, assumptions and procedures the implementation of the tasks of support by the State.

Scope, application and HNS tasks

Host Nation Support – HNS, as defined in MC 334/1 is civil and military assistance during peacetime, emergencies, crisis, and conflicts, rendered by a HN to allied forces and organizations, which are located on, operating in or transiting through the HN's territory. Arrangements between appropriate authorities of HN(s) and SN(s) and/or NATO⁷ form the basis of such assistance. Supported by the Host Nation is equally available during the operation according with article 5 or beyond Article 5 of the Washington Treaty. Detailed information is contained in the doctrine and instructions DD/4.5 DD/4.5.1.

NATO countries, including Poland, performing the tasks of the host nation is obliged to take all possible measures to provide support to the Alliance troops, moving through, or performing tasks on the territory of the host nation. HNS is not the exclusive domain of the military, but it applies to the entire defense system of the State, all its structures and levels of government, as well as existing legislation. The scope of the tasks of support by the state of the host is strictly dependent on the agreed level of benefits, and this in turn is conditioned by the nature and scale of operations of allied forces.

The support provided in peacetime, especially during a joint exercise of allies, if there is a need for a transit of Allied forces through Poland territory, in large part will be implemented by military units, including the potential for logistical Armed Forces, command of the armed forces with specific support of the Inspectorate of the Armed Forces and the General Staff of Polish Army. Depending on your needs, the organization and provision of support will also involve non-military structures of the state defense system and businesses, providing services on the basis of civil contracts.

In a period of external threats to national security when benefits stemming from the agreements and laws are fundamentally changing the basis of preparation and implementation of defensive action, and the Armed Forces carry out their specific tasks, the main burden of the tasks performed by the host nation will be borne by the non-military cell defense system of the state. Organizational planning activities will be implemented by the military system, and in direct support of allied forces military units may also participate, including the logistic potential of the Polish Armed Forces.

Responsibility for the security forces led to the execution of tasks within the alliance and multinational operations, shall be borne by the sending nation. Support under the HNS is merely added to the security, and its size will depend on the host nation. The actual extent of support offered by the HNS is the subject of bilateral negotiations, which end with the signing of appropriate agreements⁸.

⁷ AJP-4.5 (A) Host Nation Support Doctrine & Procedures.

⁸ Technical Agreement and Joint Implementation Agreement.